

Als je nu langs de Noordzeekust vaart zal je gemakkelijk de verschillende kustplaatsen kunnen onderscheiden door hun (meestal) hoge bebouwing. 's Nachts zal het licht van onze vuurtoren in Egmond aan Zee geen rol meer spelen tussen het overige licht dat de kustplaats uitstraalt. In vroeger tijden speelde 'kustverkenningsskaarten' een grote rol bij de kustnavigatie. Je zou dan ook nauwkeurige kaarten verwachten. Kees Floor laat zien dat dat niet altijd het geval was.

EEN KUSTKAART UIT 1851

Kees Floor

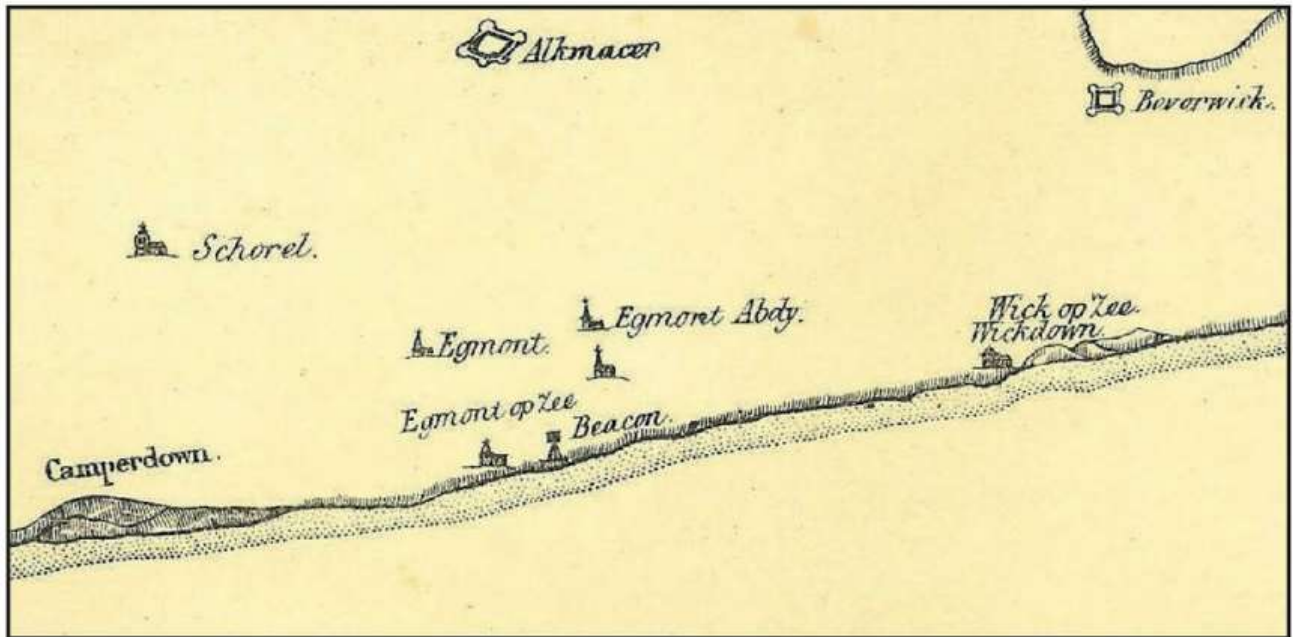
In 1851 publiceerde de Engelse loods George Wilkinson een aanloop-navigatiekaart van de Nederlandse en Vlaamse kust van Texel tot Blankenberg (1, 2). Op zo'n kaart mag 'Egmont-op-zee' natuurlijk niet ontbreken. We krijgen dan ook een goed beeld van hoe het dorp er destijds vanuit zee uitzag. Maar wanneer was Wilkinson eigenlijk voor het laatst langs geweest?

Wilkinson (1790-1852) werkte van 1826 tot 1851 als zeeloods vanuit Deal, een kustplaats aan de westkant van Het Kanaal tussen Ramsgate en Dover. Hij verkreeg zijn loodsbevoegdheid in 1831. Om die te kunnen behouden moest hij elk jaar een verkenningstocht maken langs de Vlaamse en Hollandse kust.

Tijdens die tochten legde hij het land dat in zicht was, vast. Zijn schetsen vormden de basis voor een aanloop-navigatiekaart met zogeheten 'kustverkenningen of opdoemingen'. De kaart zag het licht in 1851, het jaar waarin Wilkinson met pensioen ging. Het document van maar liefst 2,85 meter lang en hooguit 10 centimeter breed is in particulier bezit en niet te koop.

DE KUSTKAART

De kaart opent met een schets van het kustgebied en de plaatsen die vanuit zee zichtbaar zijn (Afb. 1). Daarna volgt een tabel met de afstanden tussen de opeenvolgende kustplaatsen. Het grootste deel van de kaart toont de kust zoals die vanaf zee kan worden waargeno-

Afb. 1
Uitsnede uit de kaart van de Engelse loods Wilkinson van 1851, met een deel van de overzichtskaart. Jaar van uitgave: 1851. Historische-cartografie.nl

men. Bij elke kustplaats beschrijft de vervaardiger wat er te zien is en hoe je kunt herkennen waar je bent. Ook Egmond komt aan bod (Afb. 2).

We zien de duinen met ten zuiden van het dorp (rechts) een markante zogeheten dagbaak of kaap. De beide vuren worden genoemd in de bijgevoegde tekst. Wilkinson maakt verder nog melding van drie kerken, waarvan er een groter was dan de beide andere, meer landinwaarts gelegen kerken.

Was Wilkinsons kaart actueel? Of lagen zijn schetsen al enige tijd in een la om er vlak voor hij met pensioen ging weer uit tevoorschijn te komen?

OUDER MATERIAAL

De toelichting onder de schets van Egmond aan Zee is niet voor deze gelegenheid geschreven. In negentiende-eeuws Nederlands staat er zoiets als:

‘Zeven Engelsche mijlen ten noorden van Wijk op Zee, is Egmond op Zee, alwaar een Baken, vertonende als een stompe vierkante Toren, en nog twee Bakens of Vuuren; digt aan dezelve, hier is het Land laag, hier en daar met een verstrooide

hoogte; dit gedeelte van de Kust is kenbaar bij drie Naaldetorens, staande in Egmond Binnen, een van dezelve is groter als de andere twee’.

Deze tekst komt echter niet uit 1851, maar is te vinden in een in 1817 uitgegeven handleiding bij een heruitgave van een kaart van de Noordzee van de Engelse vice-admiraal John Knight (3). Wilkinson viel dus (mede) terug op ouder materiaal. Zou de rest van de informatie op de kaart ook gedateerd zijn?

1834

Een afbeelding van een opdoeming van Egmond aan Zee uit de eerste helft van de negentiende eeuw, eventueel voorzien van aanvullende informatie, is niet zonder meer te koppelen aan een bepaald jaar. We kunnen hooguit onderscheid maken tussen de situatie van voor 1834 enerzijds en die van 1834 of later anderzijds. In dat jaar traden namelijk twee belangrijke veranderingen op. Allereerst werden er twee vuurtorens in gebruik genomen: de noorderlijke toren, thans Van

Speykmonument, en de in 1915 afgebroken zuidelijke toren op het Torensduin (zie ook Geestgronden, 1997 nr. 2). Daarnaast werd de in 1744 op de zeereep opgetrokken dagbaak, na tijdens een zware storm op oudjaarsdag 1833 te zijn omgewaaid, vervangen door een nieuwe, meer landinwaarts geplaatste houten kaap (4).

Je zou verwachten dat de informatie op de in 1851 uitgegeven kaart van Wilkinson van na 1834 is. Dat blijkt echter niet het geval. Hij situeert de dagbaak namelijk nog steeds op de zeereep, zoals zowel op de opdoeming van Egmond (Afb. 2) als op het overzichtskaartje (Afb. 1) is te zien. Bovendien maakt hij nog geen melding van de aanwezigheid van vuurtorens; hij noemt alleen hun voorgangers, de bakens of vuren (beacons or lights). Het onderscheid tussen vuren en vuurtorens is hem bekend. Zo bevat de kaart bijvoorbeeld wel een vermelding van de vuurtoren van Kijkduin (Den Helder), die werd gebouwd in 1821.

CONCLUSIE

We gaan ervan uit dat Wilkinson zijn schets van Egmond aan Zee als zeeloods, dus in 1826 of later, heeft

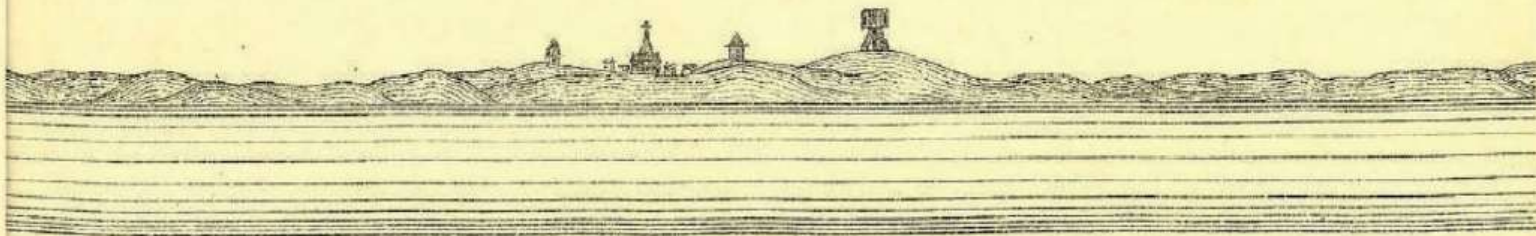
getekend. De positie van de dagbaak, - op de zeereep, dus niet in het binnenduin, - en het ontbreken van de beide vuurtorens zijn kenmerkend voor de situatie van voor 1834. De tekening moet dus in de periode 1826 tot een met 1833 zijn gemaakt; Wilkinson is toen voor het laatst langs geweest. Hij maakte op die reis misschien wel de meest recente afbeelding van de kaap op de zeereep bij Egmond.

BRONNEN:

- 1 Hoitink, Y. en Dorpmans, P.S., *Een bijzondere kustkaart uit 1851*. historischcartografie.nl, 2009 en 2016.
- 2 Ferwerda, H., *Verzamelen van Zeekaarten, Landverkenningen op Zeekaarten*, Caert Thresoor, 2016 – 4 /35, p 131-142.
- 3 Knight, J., *Verbeterde bestiering voor de stuurlieden in de Noord zee*, Amsterdam 1817, p 121.
- 4 Floor, K., *Egmonder dag- en vuurbaken*, Geestgronden 2019, nr. 74.

Afb. 2 Uitsnede uit de kaart van de Engelse loods Wilkinson met de zogeheten opdoeming van 'Egmont-op-zee'. Jaar van uitgave: 1851. Datering situatie: 1826-1833. Bron: historischcartografie.nl

7- Miles Northward of Wijk-op-zee is Egmont-op-zee, which has a Beacon appearing like a Bluff square Steeple, & two Beacons or Lights close by it. here the Land is low with here and there a hummock. This part of the Coast is distinguished by three Spire Steeples standing in Egmont in land, one of which is larger than either of the other two
The two Lights at Egmont, when in one, bear SE & S.....